

Hanze Hogeschool Groningen

Lectoraat
Integraal Jeugdbeleid

Combinatiefunctionarissen in de Brede School Emmen

Onderzoeksrapport

Matti Blok
Willem Hollewand

April 2010

Eindrapport “Combinatiefunctionarissen in de Brede School Emmen”

Lectoraat Integraal jeugdbeleid

Auteurs: Matti Blok en Willem Hollewand

In opdracht van: Gemeente Emmen (Bé Schuilingh, Simon-Henk Luimstra)

Groningen, april 2010

Inhoudsopgave

1. Inleiding	4
2. Resultaten fase 1	5
2.1 Aanpak.....	5
2.2 Bevindingen en dilemma's	6
2.3 Praktijkvoorbeelden	10
2.4 Belangrijkste bevindingen Fase 1	11
3. Resultaten fase 2	12
3.1 Aanpak.....	12
3.2 Niet-vanzelfsprekende-bewegens	13
3.3 Huidige situatie Emmermeer t.a.v. sport, bewegen en de CF.....	14
3.4 Belangrijkste bevindingen Fase 2	16
3.5 Kanttekeningen bij instrumenten fase 2	17
4. Aanbevelingen	18
Lijst met bijlagen	20

1. Inleiding

Dit onderzoek naar de Combinatiefunctionarissen Sport in de Gemeente Emmen is uitgevoerd in de periode mei 2009 tot februari 2010. Het oorspronkelijke onderzoeksvoorstel is in overleg met opdrachtgever tussentijds bijgesteld en kende uiteindelijk twee fasen.

- Fase 1: Verkennend onderzoek onder beleidsmakers van de gemeente Emmen en Combinatiefunctionarissen Sport uit drie wijken/dorpen. Doel hierbij was om in kaart te brengen hoe de werkwijze van de Combinatiefunctionarissen – gelet op de vijf door de gemeente Emmen aangegeven resultaatgebieden¹ – in de praktijk is en idealiter zou moeten zijn volgens betrokkenen. Daarnaast moest inzicht worden verschaft in relevante landelijke praktijkvoorbeelden op brede scholen op die vijf resultaatgebieden.
- Fase 2: Inventariserend onderzoek onder leerkrachten, kinderen en ouders naar de huidige stand van zaken m.b.t. sport, bewegen en gezondheid in de wijk Emmermeer alsmede de ervaringen en meningen over (de werkwijze van) de Combinatiefunctionaris Sport in deze wijk. Tevens is er onderzoek gedaan naar de mate waarin er sprake is in de wijk Emmermeer van de groep ‘niet-vanzelfsprekende- bewegers’ en hoe deze zich kenmerkt.

In dit eindrapport worden de bevindingen uit deze twee fasen gepresenteerd. Het rapport wordt afgesloten met een hoofdstuk ‘aanbevelingen’ waarin wordt geput uit beide fasen. Daarnaast geldt dit eindrapport als input voor twee bijeenkomsten georganiseerd door de gemeente Emmen, één bijeenkomst voor alle Combinatiefunctionarissen Sport uit de gemeente en één bijeenkomst op wijkniveau Emmermeer met betrokkenen.

De onderzoekers bevelen de opdrachtgever Gemeente Emmen aan deze rapportage tevens intern met sleutelfiguren van de afdeling sport en het project bredeschool ontwikkeling te bespreken.

---

¹ preventief overgewicht in wijken/dorpen en scholen tegengaan; de motorische ontwikkeling van 2 tot 16 jarigen stimuleren en beïnvloeden; uitvoering geven aan een vangnet voor ‘niet vanzelfsprekende bewegers’; samen met het sportteam in wijken/dorpen tijdens en na school bewegingsactiviteiten uitvoeren; sportverenigingen in wijken/dorpen versterken.

2. Resultaten fase 1

2.1 Aanpak

De onderzoekers hebben in de maanden mei t/m juli 2009 samen gesprekken gevoerd met diverse betrokkenen bij het project combinatiefunctionarissen (CF'en) in de gemeente Emmen, zowel op beleidsmatig als op uitvoerend niveau. Behalve het laatste gesprek, waren dit duo-gesprekken (twee onderzoekers, twee geïnterviewden). Deze interviews hadden een inventariserend en opiniërend karakter. De samenvattingen ervan zijn ter autorisatie voorgelegd aan de gesprekspartners. In enkele gevallen heeft dit geleid tot enig correctie of aanvulling (zie voor de interviewverslagen de bijlage deel I).

Hieronder worden eerst de resultaatgebieden van het project CF'en gememoriseerd, waarna per cluster aan aantal thema's en dilemma's worden geschetst. Deze zijn ter terugkoppeling bedoeld voor de opdrachtgever.

De aanstelling van combinatiefunctionarissen heeft als doel een uitgebreider en beter sport- en cultuuraanbod voor leerlingen in het primair en voortgezet onderwijs te realiseren. Vanaf juli 2008 zijn er op het gebied van sport en bewegen elf CF'en actief in diverse wijken en dorpen in de gemeente Emmen. Zij zijn in dienst van de gemeente en zijn werkzaam in en rond de school, o.a. bij sportverenigingen en bij de welzijnsgroep Sedna. De CF'en hebben allemaal een sportteam onder hun hoede in de wijk waar ze werkzaam zijn. Daarbij richten ze zich op vijf resultaatgebieden:

1. preventief overgewicht in wijken/dorpen en scholen tegengaan;
2. de motorische ontwikkeling van 2 tot 16 jarigen stimuleren en beïnvloeden;
3. uitvoering geven aan een vangnet voor 'niet vanzelfsprekende bewegers';
4. samen met het sportteam in wijken/dorpen tijdens en na school bewegingsactiviteiten uitvoeren;
5. sportverenigingen in wijken/dorpen versterken.

2.2 Bevindingen en dilemma's

Op basis van een vergelijking van de gespreksuitkomsten hebben de onderzoekers hun indrukken kort samengevat aan de hand van thema's die zij gecategoriseerd hebben in de volgende drie clusters:

- a. Beleid/visie/kaders/voorwaarden
- b. Planning en organisatie van CF in de wijk
- c. Concreet uitvoeringsniveau

Ad a. Beleid/visie/kaders/voorwaarden

Van de resultaatgebieden zijn er twee (2 en 3) gericht op bewegingsstimulering, een op versterking van de sportverenigingen (5) en een op de naschoolse sportactiviteiten, NSA (4). Vanuit de optiek volksgezondheid is resultaatgebied 1 toegevoegd. Het gaat dus in de eerste plaats om bewegingsstimulering in het algemeen en die van inactieve kinderen in het bijzonder. Overgewicht en voeding liggen in dezelfde lijn, maar zijn niet afkomstig van de afdeling Sport. In de betrekkelijk korte tijdspanne dat er CF'en actief zijn, hebben zij zich vooral onderscheiden op het gebied van de NSA (4). Aan de gebieden sportverenigingen versterken en aandacht voor voeding/overgewicht is in directe zin niet of nauwelijks aandacht besteed. Het is zeer de vraag of dat in de nabije toekomst wel het geval zal zijn.

Aan de resultaatgebieden 2 en 3 is zeker aandacht besteed, maar de wijze waarop staat sterk ter discussie. Hierop komen we hieronder terug. De grootste problemen daarbij lijken het bereiken en activeren van de specifieke doelgroep en het vinden van een goede afstemming tussen de wensen van de school en de bedoelingen van het CF-beleid.

Het aspect gezondheid/voeding wordt door diverse betrokkenen als een doel genoemd, maar dit wordt noch in de resultaatgebieden, noch in de uitvoering daadwerkelijk aan de orde gesteld. Niet helemaal duidelijk is of het bevorderen van de sociale cohesie in de wijk, met sport als vehikel, een actief na te streven nevendoeel voor de CF'en is, of beschouwd wordt als de spin off van zijn/haar activiteiten die als vanzelf wel ontstaat.

Sinds juli 2008 zijn er in de loop van de daarop volgende maanden 11 CF'en aangesteld om deze resultaten te behalen. Het project CF is gebaseerd op en stuurt aan op samenwerking in het kader van de brede school. Er is geen gezamenlijke brede-school-visie ontwikkeld, d.w.z. er is geen blauwdruk. Dit geldt zowel voor het kader, de brede school, als voor een van de invullingen daarvan, het project CF. Dit brengt met zich mee dat de besturingsfilosofie niet top-down is, maar bottom-up: er wordt gemikt op initiatieven vanuit de wijk en van de CF'en zelf. Enerzijds wordt daarbij a-priori-verzet tegen pressie van bovenaf voorkomen. Anderzijds vergt dit een hoge mate van samenwerkingsinitiatief en het op elkaar willen afstemmen van diverse belangen in de wijken. Dit laatste vraagt uiteraard ook om de bereidheid om het eigen belang ondergeschikt te maken aan het gezamenlijke. Waar dit al vrij ingewikkeld is, komt er nog bij dat er tussen scholen in bij kinderopvang sprake is van onderlinge concurrentie. Zoals op veel plaatsten in Nederland staan ook hier de scholen in de bredeschool enigszins op een eilandje.

Binnen de gemeente Emmen zijn drie à vier gremia/organisatieonderdelen te onderscheiden die een visie en beelden hebben t.a.v. het gewenste functioneren van de CF'en. Deze vallen min of meer samen met de functiegebieden van de geïnterviewden: beleid, coördinatie, afdelingsleiding, bredeschool projectleiding. Uit de interviews komt ondubbelzinnig naar voren dat die beelden niet congruent zijn. Door de grote snelheid en slagvaardigheid waarmee Emmen de rijkssubsidie voor de CF'en heeft binnengehaald, is er betrekkelijk weinig gelegenheid geweest om het beleid uitvoerig door te spreken en tot nauwkeurige afstemming te komen.

Naast de gememoreerde resultaatgebieden wordt het adagium van 1/3 (school), 1/3 (NSA) en 1/3 (verenigingen) gehanteerd. Desondanks bestaan er verschillende (gewenste) kaders voor de CF'en. Geheel in de lijn van de bottom-up-strategie trekken die nu hun eigen lijn of laten hun oren hangen naar de meest dominante aanstuurder of samenwerkingspartner in de wijk. Dit heeft als gevolg dat de CF'en soms het gevoel hebben wat te zweven. Op hoger niveau is sprake van (enige) teleurstelling of zelfs irritatie wanneer de functie-invulling niet strookt met het beeld dat men ervan heeft. Er is niet voorzien in een gezamenlijk overleg om deze problemen op te lossen. M.m. geldt deze situatieschets wellicht ook voor de bredeschoolontwikkeling als geheel.

Dilemma's:

- *Zijn in de geschetste context de doelen (en de samenhang daartussen) van het CF-project realistisch, haalbaar of zijn ze toe aan herformulering?*
- *Als aanscherping of bijstelling noodzakelijk is, dient dat dan op korte termijn te gebeuren of moet het project eerst meer tijd krijgen om ervaringen te kunnen verzamelen?*
- *Kunnen gezondheid/voeding een lage prioriteit houden, of moeten zij prominent als resultaatgebied worden genoemd?*
- *Is de bottom-up-filosofie in dit geval de meest adequate strategie, of verdient een benadering waarin een brede-schoolvisie nadrukkelijker uitgangspunt is de voorkeur?*
- *Kristalliseren de geschetste ongerijmdheden zich vanzelf uit of is een probleemoplossende overlegvorm waarbij alle betrokkenen bij het beleid rond de CF'en betrokken zijn gewenst of noodzakelijk?*

Ad b. Planning, organisatie en aansturing

Heel bewust is ervoor gekozen geen blauwdruk voor het CF-project te schrijven en de CF geen handboek te verschaffen. De CF moet gegeven de condities in de wijk(en) waarvoor hij/zij verantwoordelijk is op eigen compas varen en proberen zoveel mogelijk maatwerk te leveren. Zonder te kunnen spreken van een gedetailleerde functieomschrijving hebben ze daarbij uiteraard wel richtlijnen gekregen, namelijk de 5 resultaatgebieden en de 1/3, 1/3, 1/3 verdeling. In de praktijk blijken de CF'en zich daar echter niet aan te (kunnen) houden. De verenigingen komen niet of nauwelijks aan hun trekken, de NSA komen van de grond en scholen worden bediend.

Bij die laatste doelgroep is het echter (voor de CF'en) onduidelijk wat zij geacht worden te doen. Moeten ze nu zoveel mogelijk les geven op de scholen, omdat de directeuren daarom vragen, omdat ze daarmee als rolmodel kunnen fungeren voor de leerkrachten en omdat zij op de vindplaats van de kinderen contact kunnen leggen met de doelgroep? Of moeten ze op afstand blijven en zich vooral richten op de kwaliteit van het schoolwerkplan voor bewegingsonderwijs, uit te voeren door de

leerkrachten zelf, waarbij de CF hooguit eens een voorbeeldles geeft? De CF'en geven hier nu op eigen manier invulling aan.

Beleidsmatig wordt de CF gezien als uitvoerder, maar hoever strekt dat? Gaat het daarbij om altijd zelf doen, om zorgen dat het gebeurt en meehelpen, of om de uitvoering van de organisatie en planning (activiteitenladder, werkplan bewegingsonderwijs, verenigingen betrekken bij activiteiten, e.d.)? Dit is een sprekend voorbeeld van de vraag hoe de CF zijn werk dient te organiseren en hoe hij tot een planning van werkzaamheden komt die recht doet aan zowel de resultaatgebieden als de 1/3-verdeling.

In het verlengde van het bovenstaande speelt de kwestie van de aansturing. De CF'en hebben een dienstverband bij de dienst Bedrijven, afdeling Sport. Ook financiële overwegingen (btw) hebben hierbij een rol gespeeld. De CF'en hebben een coördinator in de vorm van de sportmakelaar. Er is geen direct leidinggevende voor de planning en organisatie van hun dagelijkse werkzaamheden. Vanuit de brede scholen klinkt het appel om hen in dienst van de locatieprojectmanagers te plaatsen, de afdeling sport lijkt daar echter op voorhand niet toe geneigd.

Van belang hierbij is ook wie de CF'en de opdracht geeft tot "extra" werkzaamheden, bijvoorbeeld het volgen van de cursus (MRT) of het meehelpen organiseren van een stedelijke (dus niet wijkgebonden) sportieve activiteit (volleybaltoernooi of marathon).

De situaties in de verschillende wijken/dorpen is erg verschillend. Soms kan de CF gebruik maken van een uitstekend netwerk dat door de buurthulpverlening is opgezet. In samenspraak met de hulpverlening kan de CF zo zijn activiteiten ontplooiën. Hoe moet hij het echter aanpakken als dit netwerk ontbreekt? En valt de hulp die de CF kan geven op basis van zijn MRT-cursus nu onder hulpverlening (dus oneigenlijk voor de CF) of onder remediërende bewegingsstimulering (toch wel een CF-taak)? Ook hierbij blijkt dat de definiëring van de functie CF nog niet is afgerond.

De CF'en komen wel bij elkaar, maar hun overleg heeft een ad hoc karakter, zowel qua vorm en tijdstip als qua gespreksthema's.

Dilemma's:

- *Is het tijd om de definitie van de CF aan te scherpen, of zijn er diverse CF-definities die naast elkaar kunnen bestaan, of is het geen definitiekwestie en rolt er in de loop van de tijd wel een soort functie-omschrijving uit met good practices als voorbeeld?*
- *Is het gewenst/noodzakelijk dat de CF een direct leidinggevende krijgt met wie hij zijn planning van werkzaamheden geregeld bespreekt en evalueert en die hem opdrachten geeft, voortvloeiend uit het beleid, of is dit onnodig kostenverhogend en gedijt een CF het beste als hij met een behoorlijk grote mate van autonomie kan werken?*
- *Is het gewenst/noodzakelijk dat de CF'en duidelijk meer dan nu het geval is aandacht besteden aan gezamenlijk overleg, afstemming en samenwerking, of is dit door lokale verschillen weinig vruchtbaar en vergt het teveel van de schaarse tijd?*
- *Wordt het probleem van het bereiken van de specifieke doelgroepkinderen op deze wijze op den duur opgelost, of is het noodzakelijk dat er speciale signalerings- en communicatie-instrumenten worden toegepast? Zo ja, welke?*
- *Kan het realiseren van een belangrijke voorwaarde voor het succesvol functioneren van de CF, namelijk het bestaan van een sociaal netwerk in wijk of dorp, aan de CF zelf worden overgelaten, of heeft deze daarbij hulp nodig? Zo ja, van wie?*

Ad c. Concrete uitvoering

Bij de concrete uitvoering van zijn/haar werkzaamheden loopt de CF tegen allerlei praktische problemen en vragen aan. Dit is begrijpelijk gelet op de korte geschiedenis van deze functie en het experimentele karakter ervan. Het leidt er echter toe dat de CF zich soms wat aan zijn lot overgelaten voelt en dan doet het afbreuk aan het werkplezier. Als gevolg van onduidelijkheden voortvloeiend uit bovenstaande punten ligt een gevoel van stuurloosheid wel op de loer. We noemen hieronder voorbeelden van door de CF'en als lastig ervaren punten, waarbij we aansluiten bij hun eigen formuleringen. Aangetekend moet worden dat er slechts met drie van de elf CF'en is gesproken.

- De verschillen in het enthousiasme voor bredeschoolontwikkeling zijn bij de diverse betrokkenen in de diverse wijken/dorpen groot.
- Het is nodig dat de bredeschoolvisie van de instellingen steeds weer op de agenda komt. Nu beklijft het niet.
- Er bestaan grote verschillen in motorische ontwikkeling van de leerlingen van school tot school. Er is soms een discrepantie tussen de schets van de schooldirectie t.a.v. motorische ontwikkeling van de leerlingen en de aangetroffen realiteit.
- Gymlokalen zijn soms maar beperkt beschikbaar.
- Het al of niet structureel lesgeven op school is een lastig punt. Scholen vragen meer dan mogelijk is en misschien ook wel gewenst is.
- De focus is school, als vindplaats van de kinderen (misschien wel meer dan 1/3), maar met noodzakelijk overleg en de cursus MRT (via ClubXtra overigens een mooi middel) blijft er dan geen tijd over. Gevolg: er gaat veel vrije tijd inzitten. Op den duur is dit onbevredigend.
- Op school kun je via lesgeven overigens maar een deel van de kinderen signaleren en stimuleren. Er is bovendien nog onvoldoende zicht op de probleemkinderen (overgewicht en bewegingsarmoede). Promoten en toeleiden naar de voor hen gewenste activiteiten erg lastig. Je bereikt vooral de toch al actieve groep.
- Het aansturen van de sportteams is erg tijdrovend. De samenstelling verandert nogal eens en de beschikbaarheid van studenten spoort niet altijd met wat nodig is. De vraag is zelfs of de inspanningen van de CF op dit terrein wel opwegen tegen de resultaten.
- Afstemming over de NSA-ladder is niet zoals het moet zijn: het is altijd onduidelijk wie daarvoor verantwoordelijk is. Er wordt ook wel geflyerd voor sportactiviteiten naast de ladder.
- Aan de verenigingen zijn door de gemeente toezeggingen gedaan die de CF-en niet kunnen waarmaken. Ze komen nauwelijks aan de verenigingen toe, waardoor ze die ook niet kunnen inzetten voor activiteiten.
- Bewust opbouwen van buurtnetwerk vergt veel energie die je niet direct terugvindt in resultaten: het is een kwestie van lange adem.
- Op papier lijkt de huisvesting van de CF prima geregeld, maar in de praktijk is dit niet altijd het geval.
- Er is behoefte aan één activiteitencommissie per wijk: nu loopt het over teveel schijven.
- Alleen incidenteel is er samenwerking met andere CF'en. Heel bruikbaar, maar factor tijd staat geregeld contact in de weg.
- Je moet vaak constructies bedenken om aan geld te komen. Dus een eigen budget voor sport is gewenst.
- De opleiding van de CF is gericht op sport(onderwijs), actief doen; deze functie vergt veel managementcapaciteiten, overzicht en beleid. Daarbij horen we verschillende dingen over wat we eigenlijk moeten doen. Dat is soms verwarrend. Daarnaast is de functie van CF vanuit de overheid bepaald als een MBO-functie (met daarbij een MBO saliering) en zijn de CF'en op HBO niveau opgeleid.

Dilemma's:

- *Zijn dit problemen en hobbels die nu eenmaal horen bij het eerste begin in een toch al nieuwe functie (m.a.w. het komt vanzelf op den duur wel goed) of zijn er belangrijke obstakels die voortvloeien uit de opzet en die structureel van aard zijn (m.a.w. daar moet z.s.m. wat aan gebeuren)?*
- *Laat je de oplossing zoveel mogelijk over aan de CF'en zelf (met afbreukgevaar) of is er een dirigerende rol vanuit de gemeente gewenst (in strijd met het bottom-up-principe)? Welke thema's lenen zich voor een meer centrale regie en welke kunnen het beste lokaal worden aangepakt?*
- *Laat je de CF'en op deze manier min of meer naast de bredeschoolontwikkeling staan, of gebruik je hen als katalysator daarvoor?*

2.3 Praktijkvoorbeelden

Studenten die de minor Integraal Jeugdbeleid hebben gevolgd in het tweede semester van het studiejaar 2008/2009, hebben gekeken naar praktijkvoorbeelden rondom sport en bewegen. Een weergave van de belangrijkste bevindingen uit hun onderzoek (voor het gehele onderzoek zie bijlage deel I).

Geen enkele brede school is gelijk qua aanbod van sport en bewegen. Elke brede school heeft een eigen aanbod, bij sommige scholen staat achterstandsbestrijding op nummer één en bij andere scholen sport en bewegen. Voor zover bekend zijn er geen duidelijke resultaten kunnen vinden die aantonen dat er een verschil is tussen Nederland en het noorden des lands. Zo zijn er wel scholen die samenwerken met verschillende sportverenigingen en proberen ze de kinderen en ouders te enthousiasmeren voor een actieve bijdrage op het gebied van bewegen. Er zijn vele programma's voor zowel primair als voortgezet onderwijs die gericht zijn op de verbetering van de gezondheid en de beweging van jongeren.

Hieronder een overzicht van programma's voor het primair onderwijs. Er is een groot verschil in programma's die worden aangeboden voor het primaire onderwijs en het voortgezet onderwijs (voor detail informatie betreffende de programma's zie de betreffende bijlage deel I, studentrapport bijlage 2)

- Lekker fit + ouderbijeenkomst lekker fit (leerlingen van 4 t/m 12)
- Ouderbijeenkomst "vette verleider"² (leerlingen van 4 t/m 12)
- Ouderbijeenkomst "kinderen, gezond gewicht, gezonde leefstijl" (ouders van groep 1 t/m 7)
- KiloMeter (leerlingen van 6 t/m 12)
- Kwartetspel "dik zijn is niet fijn" (leerlingen van 6 t/m 12)
- Buitenlucht kom je binnen spelen (leerlingen van 7 tot 10)
- Kies voor hart en sport (leerlingen van 9 t/m 12)
- Okido (leerlingen van 10 t/m 11)
- Dik in orde (leerlingen van 9 t/m 12)
- Heart dance award (leerlingen van 10 t/m 12)
- Junior hartdag (leerlingen van 10 t/m 12)

---

² www.ws5.e-vision.nl/gezondeschool; 'Producten Gezonde School Basisonderwijs'

- Kids in balance (leerlingen van 10 t/m 12)
- Vet lekker (leerlingen van 10 t/m 12)

Overzicht van programma's in het voortgezet onderwijs.

- Overgewicht (leerlingen van 13 t/m 15)
- RealFit (leerlingen van 13 t/m 18)

2.4 Belangrijkste bevindingen Fase 1

Uit het eerste deel van het onderzoek is gebleken dat er op beleidsniveau een lijn is uitgezet die kan worden gekenmerkt als een bottom-up benadering. Gevolg daarvan is dat de CF'en veel invloed hebben op het inrichten van hun functie, maar daardoor ook veel 'zwemmen'. Aan niet alle resultaatgebieden kan evenveel en voldoende aandacht worden besteed, zo blijkt. Niet onbelangrijk is dat de rol van de CF in de wijk als katalysator van de brede school, niet door alle betrokkenen als dusdanig wordt beleefd. Op het niveau van de planning en organisatie van uitvoering kan er geconcludeerd worden dat de CF hier veel aandacht en tijd aan moet besteden. Dit lijkt ten koste te gaan van de uitvoeringstijd. Op uitvoeringsniveau komen de CF'en bijvoorbeeld niet toe op het betrekken bij de sportverenigingen of aan het signaleren van en werken met een bepaalde doelgroep. Veel tijd gaat zitten in het voorbereiden van de woemi's en het aansturen van het sportteam daarbij. De samenwerking met de brede-schoolpartners per wijk/dorp verschilt en dat lijkt te leiden tot een niet-optimale uitvoering. Aan te bevelen is om als Gemeente Emmen hier een aantal duidelijke keuzes te maken, waardoor de CF als uitvoerder (of juist expliciet als organisator/spil in het web) effectief en efficiënt kan werken.

Uit het studentonderzoek blijkt dat er vele varianten zijn hoe brede scholen omgaan met het thema sport en bewegen. De praktijkvoorbeelden geven een aardig beeld van hoe er op verschillende plekken mee wordt omgegaan op uitvoeringsniveau. Opvallend in deze voorbeelden is dat het thema gezondheid erg op de voorgrond staat.

3. Resultaten fase 2

In de maanden december t/m februari 2010 is de tweede fase van het onderzoek uitgevoerd op drie³ basisscholen uit de wijk Emmermeer. De aanpak voor deze tweede fase is in overleg met de opdrachtgever vastgesteld. Het onderzoek is gehouden onder leerkrachten en leerlingen van drie basisscholen uit de wijk Emmermeer. Het geplande deelonderzoek onder ouders heeft helaas geleid tot geen respons, wel is het instrument hiervoor ontwikkeld (zie bijlage deel II). Dit onderzoek richtte zich in de kern op twee vragen:

- In welke mate er sprake is van leerlingen die behoren tot de groep niet-vanzelfsprekende-bewegers (nvb'ers) en wat zijn de kenmerken van deze groep?.
- Wat zijn de huidige (zichtbare) effecten van de aanwezigheid van een Combinatiefunctionaris (CF) in de wijk?

3.1 Aanpak

De basisscholen hebben bij dit deel van het onderzoek een belangrijke rol vervuld. De leerkrachten zijn betrokken geweest bij het 'aanwijzen' van de nvb'ers. Op basis van deze gegevens moest een koppeling worden gemaakt met de resultaten uit de vragenlijst die is uitgezet onder de leerlingen van de groepen 6, 7 en 8. Bij alle leerkrachten van de drie scholen is aanvullend een korte vragenlijst uitgezet, waarmee inzicht is vergaard hoe er door leerkrachten over initiatieven rond sport en bewegen, de CF en de problematiek rondom de nvb'ers gedacht wordt. Via de vragenlijst onder leerlingen is tevens de huidige situatie van alle leerlingen in beeld gebracht m.b.t. sport en bewegen (op school en buiten school). Hierbij is ook geprobeerd de bijdrage van de CF mee te nemen.

Tot slot moet deze tweede fase van het onderzoek handreikingen doen voor een soortgelijke analyse in andere wijken en dorpen in de Gemeente Emmen. Middels deze aangereikte instrumenten kan de gemeente Emmen zelf nvb'ers 'opsporen', de huidige situatie rondom sporten & bewegen en de rol die de CF daarin heeft, verder in kaart brengen. Het aan te bevelen instrumentarium is opgenomen in de bijlage deel II.

---

³ Deelnemende scholen: St. Fransschool, Montessorischool en Groen van Prinstererschool (OBS Emmermeer en De Rank zijn wel benaderd voor de vragenlijst leerkrachten, maar hebben niet gereageerd).

3.2 Niet-vanzelfsprekende-bewegers

Beschrijving doelgroep

Er is een inventarisatie gehouden onder leerkrachten uit de bovenbouw om vast te stellen wie de leerlingen zijn die vallen onder de doelgroep “niet-vanzelfsprekende-bewegers (nvb’ers). Dit is gedaan op basis van een criterialijst opgesteld door de CF (zie bijlage deel II). Uit de vragenlijst onder alle leerkrachten (groepen 1 t/m 8) bleek dat volgens hun inschatting ongeveer 10% van de leerlingen tot deze groep behoorde. Uit de inventarisatie in de bovenbouw komt eenzelfde beeld naar voren, ook 10% van de leerlingen uit de bovenbouw wordt tot deze groep gerekend. Daarbij moet worden vermeld dat van groep 6 van de St. Fransschool geen gegevens zijn ontvangen.

In totaal zijn er 14 nvb’ers aangewezen op 148 leerlingen uit de bovenbouw. Van de groep nvb’ers komen twee leerlingen uit groep 6, de overige twaalf zijn gelijk verdeeld tussen groep 7 en 8. Geconcludeerd kan worden dat er relatief veel nvb’ers uit groep 8 komen omdat in de groepen 8 minder leerlingen zitten. De groep nvb’ers bestaat uit 8 jongens en 6 meisjes. De verdeling tussen jongens en meisjes wijkt niet af van die van de gehele steekproef.

Bijna alle nvb’ers wonen in de wijk Emmermeer zelf, namelijk 11 van de 14. Van de overige drie woont er één buiten Emmen, één in een andere buurt en van één is dit niet bekend.

Geen enkele ouder van een nvb’er behoort tot de groep “nieuwe Nederlanders”, het zijn allen autochtone Nederlanders. In het studentonderzoek wordt gerefereerd aan landelijk onderzoek, waaruit blijkt dat inactieve kinderen wel vaak tot de groep “nieuwe Nederlanders” horen. Daarnaast hebben de meeste ouders van nvb’ers (71 %) een gemiddeld opleidings- en beroepsniveau. De overige 28% heeft een laag opleidings- en beroepsniveau. Dit wijkt af van de verdeling over alle leerlingen. Daar is de verdeling ongeveer ruim 1/3 laag, ruim 1/3 midden en ongeveer een kwart hoog opgeleid. Belangrijkste uitkomst is dat ouders van de aangemerkte *nvb’ers* zijn dus niet hoog opgeleid zijn, maar meer opgeleid zijn op gemiddeld niveau.

Verschillen met andere leerlingen

Op basis van de resultaten uit de vragenlijst, die onder leerlingen is afgenomen, is er gekeken naar verschillen tussen de groep *nvb’ers* en de andere leerlingen. Helaas kunnen er maar op een paar aspecten uitspraken worden gedaan, omdat de groep *nvb’ers* erg klein is en ook niet alle vragen beantwoord zijn. Als er wordt gekeken naar de groep *nvb’ers*, dan voelen zij zich bijna net zo gezond als de andere leerlingen. Het percentage van de *nvb’ers* (89%) ligt net iets lager dan dat van de rest (98%). Van de *nvb’ers* zit 36% (5 van de 14) bij een sportvereniging. Dit is wel duidelijk een verschil met de overige leerlingen: Daarvan zit 80% op een sport. Er zijn dus relatief meer *nvb’ers* onder de niet-sporters dan onder diegene die bij een sportvereniging zitten.

Leerkrachten over niet-vanzelfsprekende-bewegers

De leerkrachten geven, zoals reeds vermeld, dat er in hun klas gemiddeld genomen 1 op de tien leerlingen een *nvb’er* is. Van de twintig groepen leerlingen, waarover er gegevens zijn verzameld, zijn er 14 groepen (circa 70%) waarin 1 of meer *nvb’ers* zitten. Het aantal varieert van 1 tot 5 leerlingen per groep. Tabel 8 in het tabellenrapport (zie bijlage deel I) geeft hiervan een volledig overzicht. De

leerkrachten is gevraagd om de veronderstelde oorzaken hiervoor aan te geven. De belangrijkste zijn volgens hen het hebben van overgewicht en weinig buiten spelen. Wat hiervan de achterliggende oorzaak is, wordt hieruit dus niet duidelijk. In tabel 9 (zie tabellenrapport uit bijlage deel I) is het gehele overzicht te vinden. Suggesties van leerkrachten voor maatregelen vanuit de Brede School t.a.v. de groep *nvb'ers* zijn vooral geënt op het stimuleren, motiveren en voorlichten van leerlingen en ouders op het gebied van sport en bewegen. MRT is daarbij een vaakgenoemde vorm.

3.3 Huidige situatie Emmermeer t.a.v. sport, bewegen en de CF

In deze paragraaf worden de belangrijkste uitkomsten uit de vragenlijsten voor leerkrachten en leerlingen weergegeven. Voor de tabellenrapporten wordt verwezen naar bijlage deel I.

Representativiteit vragenlijsten

De gegevens komen van drie van de vijf basisscholen uit de wijk Emmermeer. De uitkomsten die worden beschreven, kunnen dus niet zomaar worden gegeneraliseerd naar “de leerlingen” of “de leerkrachten” uit de wijk Emmermeer. Niet alleen omdat twee scholen niet hebben deelgenomen, maar ook gelet op de woonplaats van de deelnemende leerlingen m.n. de Montessorischool. Deze school heeft relatief veel leerlingen die niet woonachtig zijn in de wijk Emmermeer zelf.

Sport, bewegen en de CF volgens leerkrachten

Van 35 leerkrachten op de drie deelnemende scholen, hebben 19 leerkrachten de vragenlijst “sport en bewegen in Emmermeer” ingevuld. Dit komt neer op een respons van iets meer dan 50%.

	<i>Aantal lk'en</i>	<i>respons</i>	<i>%</i>
Groen	15	9	60%
St. Frans	6	1	17%
Montessori	14	9	64%
Totaal	35	19	54 %

Tabel 1. Responsoverzicht leerkrachten

De responderende leerkrachten geven allemaal aan dat er vanuit de Brede School Emmermeer aandacht is voor sport, bewegen en gezondheid en dat sporten of bewegen belangrijk is voor de ontwikkeling van leerlingen. Dankzij de brede-school-activiteiten kunnen leerlingen ook verschillende sporten leren kennen.

Niet alle leerkrachten zijn op de hoogte van het inzetten van de Combinatiefunctionaris Sport in de wijk. Als ze dat al zijn, dan zijn ze niet volledig op hoogte. Geïnformeerd of niet, toch zegt driekwart de CF een goed initiatief te vinden. Een aantal leerkrachten twijfelt wel over het effect dat de CF zal hebben.

De meeste leerkrachten geven zelf gymlessen voor hun groep. Aandacht voor het thema “gezonde leefstijl” hebben ze ook in hun lessen. De leerkrachten zeggen zicht te hebben op wat de CF doet. Dit betreft vooral het organiseren van de woemi's en het feit dat CF een deel van de gymlessen op school voorbereid of verzorgt. Leerkrachten geven verder aan dat een duidelijkere taak voor de CF voor de toekomst belangrijk is, inclusief het informeren daarover van de leerkrachten.

Sport, bewegen en de CF: leerlingen

Uit het onderzoek uitgevoerd door studenten, is de huidige situatie te schetsen t.a.v. de houding van leerlingen t.o.v. sport en bewegen. Daarnaast is er inzicht gekomen in deelname en motieven daarvoor aan sportverenigingsactiviteiten en woemi's. Er zijn 166 leerlingen bevraagd, er zijn geen gegevens bekend of er leerlingen afwezig waren.

School en geslacht	Man	Vrouw	Totaal
Groen	35	24	59 (36%)
Montessori	34	39	73 (44%)
St. Frans	20	14	34 (20%)
Totaal	89 (54%)	77 (46%)	166 (100%)

Tabel 2. Overzicht leerlingen naar school en geslacht

Thema 1: Gezondheid en bewegen

Uit het tabellenrapport (zie bijlage deel I) blijkt dat leerlingen zich over het algemeen gezond voelen en vaak genoeg energie hebben om actieve dingen te ondernemen. Leerlingen hebben ook aangegeven dat ze veel buitenspelen. Tweederde geeft aan bijna elke dag buiten te spelen. Een klein deel (18%) doet dat van bijna nooit tot een paar keer week. Fietsen naar school doet bijna tweederde van de leerlingen.

De leerlingen hebben ook hun gewicht en lengte genoteerd in de vragenlijst. Hieruit is hun body-mass-index (BMI) berekend. Tabel 5 uit het tabellenrapport geeft hiervan een weergave. Bijna alle leerlingen (92%) zit qua BMI tussen de 14 en 20 en dat is uitstekend als je weet dat kinderen van die leeftijd in deze categorie behoren te zitten. Er is maar voor een klein deel (8%) sprake van overgewicht; zij hebben een BMI van boven de 20.

De leerlingen is ook gevraagd of ze gezond leven, er is ze gevraagd hoe vaak ze fruit en groente eten. Dit doen de meeste elke dag. Wel meer groente dan fruit. Ontbijten doet 92% van de leerlingen dagelijks. Een klein percentage doet niet dagelijks, en 2% bijna nooit. Tot slot is ze gevraagd hoe vaak ze snoepen. Minder dan helft doet dit dagelijks.

Thema 2: Sporten

In het studentonderzoek is ervoor gekozen om i.p.v. verdiepende interviews, een extra vragenlijst voor te leggen aan leerlingen die onder groep 'sporters' vallen en leerlingen die onder de groep 'niet-sporters' vallen. De groep sporters is lid van een sportvereniging (128 leerlingen). Voor de groep niet-sporters (38 leerlingen) geldt dit niet en deze groep doet ook niet of zelden mee aan de sportactiviteiten georganiseerd door de CF (de zogeheten woemi's⁴). *Nvb'ers* komen relatief vaak voor onder de groep 'niet-sporters', zoals ook al bleek uit hoofdstuk 3.2.

Onder de 'niet-sporters' zijn de redenen die genoemd zijn waarom ze niet sporten verschillend van aard. Velen geven aan dat ze een andere hobby's hebben waarin ze meer plezier hebben dan in

⁴ Woemi's zijn de woensdagmiddag sportactiviteiten georganiseerd door de CF uit de wijk

sporten. Daarnaast geven ze vooral aan dat ze “geen tijd vanwege school” hebben, “niet zo goed zijn in sport” of dat ze sporten simpelweg “niet leuk vinden”.

Opvallend bij de ‘niet-sporters’ is dat bijna alle leerlingen (weer) zouden willen gaan sporten. Veruit de meest genoemde reden daarvoor is dat ze aangeven “dat het leuk is om te doen”! Blijkbaar is de attitude van de leerlingen tegenover sporten positief. Overige redenen staan in tabel 15 uit het tabellenrapport in de bijlage deel I.

Leerlingen die vallen onder de groep sporters doen verschillende sporten, waarbij voetbal (vooral onder jongens) de populairste sport is. In tabel 16 uit het tabellenrapport zijn alle sporten terug te vinden. Op de vraag hoe ze bij deze sport komen, blijkt dat ouders en vrienden een grote rol spelen. Ook broers en zussen hebben daar blijkbaar invloed op. Ongeveer een vijfde van de leerlingen geeft aan zijn sport helemaal zelfstandig gekozen te hebben. De meeste leerlingen die sporten doen dat al (ruim) langer dan een jaar. Meestal duurt een sport per keer een uur en doen ze die sport gemiddeld 2 of 3 keer per week. Het levert ook wat op, zo geven de leerlingen aan. Energie zegt 71% van de leerlingen. De andere ‘effecten’ zijn dat je bijvoorbeeld meer vrienden (9%) hebt of meer zelfvertrouwen (8%).

Woemi's en redenen voor wel/niet meedoen

Als wordt gekeken naar welke leerlingen uit de groepen 6, 7 en 8 er mee hebben gedaan (volgens registraties van de CF vanaf maart 2009) aan de woemi's, dan is dat een duidelijke minderheid. Leerlingen die slechts 1 of 2 hebben deelgenomen volgens deze registraties zijn buiten beschouwing gelaten. Het aantal deelnames per kind varieerde dus van 3 tot wel 20 deelnames in de afgelopen tien maanden. Deze leerlingen rekenen we tot de deelnemers van de woemi's. Op basis van deze definitie zijn er 31 leerlingen (19% van de 166) die meedoen aan de woemi's. Op twee leerlingen na blijken dit allen leerlingen te zijn die bij een sportvereniging zitten. De redenen om mee te doen verschillen, maar veruit de belangrijkste is omdat het leuk is. Nieuwe mensen of vrienden ontmoeten en je niet vervelen zijn ook veel genoemde redenen.

Er is een grote groep leerlingen (circa 80%), die niet mee doet aan de woemi's. Deze groep bestaat dus voor één kwart uit ‘niet-sporters’ en voor driekwart uit ‘sporters’. Alleen van de groep ‘niet-sporters’ is iets bekend over de reden waarom ze niet meedoen. Aan ‘sporters’ is in het meetinstrument hierover geen vraag gesteld, ten onrechte moeten we achteraf vaststellen. De meest genoemde redenen voor het niet meedoen door ‘niet-sporters’ zijn niet kunnen of de woemi-activiteiten niet leuk vinden.

3.4 Belangrijkste bevindingen Fase 2

Uit de resultaten kunnen een aantal belangrijke conclusies worden getrokken t.a.v. de verschillende doelgroepen in relatie tot het beleid

- Van alle leerlingen behoort gemiddeld 10 % tot de groep niet-vanzelfsprekende-bewegers (nvb'ers)
- Nvb'ers sporten minder dan andere leerlingen (maar 36% sport wel)
- Van alle leerlingen zit meer dan driekwart op een sport

- De deelname aan de woemi's is niet hoog (19% van alle leerlingen)
- De deelnemers aan de woemi's behoren bijna allemaal tot de groep leerlingen die op een sport zitten
- Er zijn niet of nauwelijks nvb'ers die deelnemen aan de woemi's

Positieve is dat het merendeel van de leerlingen op een sport zit en dat leerlingen die niet sporten aangeven wel graag een sport te willen doen. Tot slot kunnen nog een aantal algemene conclusies worden getrokken.

- Leerlingen geven aan regelmatig buiten te spelen en vinden zichzelf gezond en vol energie
- Leerlingen geven aan geregeld fruit te eten en minder vaak groente en snoep
- Leerkrachten onderschrijven het belang van sport en bewegen en vinden het inzetten van de CF een goed initiatief
- Leerkrachten merken de CF op, maar hun zichtbaarheid en duidelijkheid over hun doelen en rollen is nog voor verbetering vatbaar

3.5 Kanttekeningen bij instrumenten fase 2

De term 'niet-vanzelfsprekende-bewegers' is een term die, voor zover wij hebben kunnen nagaan, alleen in de Gemeente Emmen wordt gebruikt. Bovendien is de criterialijst (zie bijlage deel II) om te bepalen om wie het hierbij in Emmermeer gaat ad hoc opgesteld op basis van uitsluitend de ervaring en kennis van de CF in deze wijk. Landelijk is er de "Nederlandse Norm Gezond Bewegen", waarbij zogenaamde MET-waarden⁵ leeftijdsafhankelijk worden gespecificeerd (voor meer informatie zie het studentrapport uit bijlage deel I, paragraaf 1.3). Daarnaast is landelijk een veel gebruikte term "inactieven" om mensen aan te duiden die onvoldoende bewegen. Deze landelijke norm en de vaker gebruikte term "inactieven" zouden naast de nu gehanteerde criteria voor nvb'ers moeten worden gelegd. Aan te bevelen is om bijvoorbeeld met alle CF'en een gezamenlijke norm op te stellen op basis van alle genoemde criteria. Indien er kinderen blijken te zijn die niet aan deze gezamenlijke criteria voldoen, dan vormen zij de specifieke doelgroep in de wijk. Voor die groep kunnen dan specifiek beleid en activiteiten worden ontwikkeld.

De overige gebruikte instrumenten in de zoektocht naar wie de nvb'ers in Emmermeer zijn, kunnen ook elders worden ingezet. Deze zijn in de bijlage deel II weergegeven. Wel zou het goed zijn de inventarisatie van de nvb'ers (of inactieven) uit te breiden. Daarbij zou van ieder kind vastgelegd moeten worden op basis van welke criteria het wel of niet kan worden aangemerkt als behorende tot de specifieke doelgroep. Ook zou deze inventarisatie gedaan kunnen worden door én leerkrachten én ouders in samenspraak met de CF of de studenten uit de sportteams.

---

⁵ Een MET-waarde drukt de intensiteit uit van een bepaalde lichamelijke activiteit (metabolic equivalence)

4. Aanbevelingen

De aanbeveling n.a.v. de eerste fase zijn:

Beleidsniveau (visie, kaders en voorwaarden):

- Aanbeveling 1: Herformuleer de hoofddoelen/resultaatgebieden en geef hiertussen de (hiërarchische) samenhang aan.
- Aanbeveling 2: Overweeg het instellen van een overlegvorm binnen de gemeente tussen de 'sport' en 'bredeschoolontwikkeling'.

CF Planning- en organisatieniveau

- Aanbeveling 3: Draag zorg voor een goede balans tussen wat er top-down van de CF'en verwacht wordt en op welke gebieden de CF vanuit de dynamiek van de wijk bottom-up kan werken.
- Aanbeveling 4: Los de aansturingsproblematiek op t.a.v. de CF, al dan niet middels een leidinggevende met bevoegdheden.
- Aanbeveling 5: Denk na over structureel overleg op wijkniveau tussen de betrokken partijen en maak daar afspraken over (bijvoorbeeld rol kerngroep).
- Aanbeveling 6: Denk na over de taak die een CF heeft in het opbouwen van een (werkend) netwerk in de wijk.

CF Uitvoeringsniveau

- Aanbeveling 7: Regel enkele praktische randvoorwaardelijke zaken voor de CF (i.o.m. hen) in de wijk (denk aan werkplekken en budget).
- Aanbeveling 8: Draag zorg voor een systeem op wijkniveau dat een betere signalering van doelgroepkinderen als doel heeft.
- Aanbeveling 9: Maak afspraken op wijkniveau met samenwerkingspartners over toeleiding van kinderen naar sportactiviteiten.
- Aanbeveling 10: Ga samen met de CF'en per wijk/dorp kijken welke aanpakken uit de praktijkvoorbeelden uit het studentonderzoek meegenomen kunnen worden in hun werkwijze.

Uit het tweede deel van het onderzoek zijn de volgende aanbevelingen opgesteld:

- Breng de groep nvb'ers of inactieven voor elke wijk in kaart, waarbij samenwerking met de school een belangrijke voorwaarde is.
- Ga als CF in gesprek met deze groep kinderen en hun ouders, om te kijken hoe deze kinderen actief gemaakt kunnen worden op het gebied van sport en bewegen.

- Geef meer bekendheid geven aan de activiteiten en doelstellingen van de CF in het brede school netwerk.
- Geef het CF-beleid meer vorm en inhoud, onder andere aan de hand van het doelgroepenbeleid.
- In algemene zin de CF meer stimuleren tot een onderzoekende en opbrengstgerichte houding en te letten op de effectiviteit van de interventies vanuit smart geformuleerde doelen.

Een tweetal illustraties, die bovengenoemde aanbevelingen verduidelijken:

1. *De niet-vanzelfsprekende bewegers in kaart brengen i.s.m. het sportteam en andere studenten (ten dele al gedaan in Emmermeer) en inventariseren wat voor die kinderen barrières en stimulansen (kunnen) zijn.*
2. *De vraag beantwoorden of het percentage kinderen dat geregeld deelneemt aan de Woemi's in overeenstemming is met de doelstellingen en verwachtingen. Wat zijn belemmeringen en stimulansen voor deelname? Uit onderzoek is gebleken dat de voorkeur van de kinderen m.b.t. naschoolse activiteiten uitgaat naar: een keuze uit sportieve of uitdagende activiteiten, die je met vriendjes kunt doen en waarbij er niet gepest wordt. In hoeverre voldoen de Woemi's aan dit type criteria (die per wijk mogelijk verschillen)?*

Hiermee krijgt de CF een duidelijker positie als werkzame factor in het sport-welzijns-gezondheidsbeleid van de gemeente Emmen.

Lijst met bijlagen

Deel I: onderzoeksdata

1. Gespreksverslagen interviews fase 1
2. Studentrapport praktijkvoorbeelden (m.n. § 1.2 en 1.3 en bijlage 2)
3. Tabellenrapport leerling-enquête
4. Tabellenrapport vragenlijst leerkrachten

Deel II: Handreikingen en instrumenten

1. Criterialijst niet-vanzelfsprekende bewegers
2. Instrument A: Vragenlijst leerlingen
3. Instrument B: Vragenlijst leerkrachten
4. Instrument C: Vragen voor ouders
5. Instrument D: Inventarisatielijst nvb'ers
6. Inventarisatie materiaal ter bevordering van het CF-beleid